

בכל ספריו של פוקנר — למן "Soldier's Pay" ועד "The Fable", ניכר היטב סיגנונו האפל, המבולבל לכאורה, המטשטש הכול, סיגנון המונע מאתנו את הבנתם של רבים מבין האירועים המסופרים. בספריו של פוקנר מצויה כמות מכבידה של פרטים קטנים, בלתי נבדלים זה מזה, שאינם עוזרים, אך גם אינם מפריעים, להבנת הכתוב. הם קיימים ללא נימוק וגורמים לכך שניעצר ונשתאה מדי פעם. בעת קריאת העלילה סוקר הקורא לפעמים כמה עמודים בלא שיבין את המתרחש. רק לאחר-מכן, כבהיסח הדעת, ימצא את המפתח למסתורין, יתזור לאותם עמודים שחלף על פניהם, ויבחין באילו עדינות ואמנות נשזרים זה בזה הפרטים הספרותיים שלפניו, הבלתי חשובים לכאורה.

שיטת-כתיבה זו, שימוש מרובה זה בסיגנון מוכבר, דחוס ומטשטש, הניעו רבים ממבקריו של פוקנר לחשוב, כי אין הוא כותב את ספריו; ספריו, כך הם אומרים, כותבים את עצמם. החומר נשמט מבין אצבעותיו ככספית חיה, ואין ליוצר שליטה בו. על-כן — כך סיכמו — פוקנר הוא גאון בעל מום, שיש לו "יותר גאוניות מאשר כשרון". כדברי אופאולן בספרו¹.

אולם אין הדבר נכון: באומרם כך הם שוללים את עצם קיום מטרת כתיבתו של פוקנר. יש לו מטרה: מטרה ריאליסטית; ריאליסטית עד כדי כך שלפעמים הינו יותר מציאותי מן המציאות עצמה.

לפנינו סוג מיוחד של ריאליזם: ככל היוצרים הכיר גם פוקנר בכך שאין הוא יכול לסלק כליל את אישיותו מיצירתו ועל כן עבר לקיצוניות השניה. הוא שונה מסופרים אחרים בני זמנו בכך, שאינו מנסה להשיג ולעצב אוביקטיביות. "האידיאל של אוביקטיביות, הצורך המורגש בסופרים בה שונים כג'ימס ג'ויס וג'יד לסלק את עצמם כסופרים כל-יכולים מחומר עבודתם, הביא להתפתחותה של טכניקת זרם התודעה ולהרחבת האפשרויות של מונולוג פנימי"². פוקנר משתמש באותה טכניקה, אך אינו מנסה להוציא את עצמו מציקתו: הוא מזדהה לחלוטין עם גבוריו, נעלם

"The Vanishing Hero" 1

McCormick, "Catastrophe and Imagination" 2

בתוכם עד דרגה כזו שכאשר הם מדברים, מרגישים או כותבים — פוקנר הוא העושה זאת במקומם. בדבור אחר: גבוריו של פוקנר אינם חשים כפי שאנשים אחרים ובאותם תנאים מסיבתיים וחברתיים חשים בדרך כלל. פוקנר הוא הוא הרואה ומרגיש תמיד דרכם. "זרק משום שנתעלם מכך יכול היה אלפרד קאזין לשאול כאשר שאל: "מי הוא זה הרואה בדימויו אותה אבנות חולמנית ללא זיע כזו של אנדרטותי", — "גיבור דרומי פשוט מגיבוריו של פוקנר?".

ומתוך שאינו אוביקטיבי — הרי הוא כולו סוביקטיבי. סוביקטיביות זו היא שהביאה את מבקריו של פוקנר לראות בו רומנטיקן. פוקנר אינו מנסה ליצור ולעצב את החיים כמו שהם, מתוצה לנו, אוביקטיביים, אלא את התנאים כפי שהם למעשה — כפי שהם נראים בעיני אנוש, מעוותים, שונים מאדם לאדם; לעולם לידתם בו ודמותם בו. בכך צעד פוקנר צעד אחד 'קדימה' לעומת בלזק או טולסטוי למשל. הוא הגיע למסקנה שאין ריאליות מתוצה לו עצמו, כפי שהוא רואה אותה. הוא מאמין שאם עשרה אנשים יתבוננו בשולחן — ייווצרו מיד עשרה שולחנות שכל אחד מהם שונה לחלוטין מן השני ואף שולחן לא יהיה התגלמות השולחן. כלומר, אפשר לקרוא לפוקנר סוליפיסיט — "כל קיום הוא של נסיון, ויש אך אחד המתנסה. הסוליפיסיט תושב כי הוא הוא אותו אחד" (שילר).

אין מנוס מן המסקנה כי פוקנר מעצב ניסיון, כפי שהוא נראה בעיני אדם זה או אחר, אך לא את הניסיון האנושי בכללו.

דבר זה מביאנו למוטיב הזמן ביצירתו של פוקנר. כאשר סופר עוסק בניסיון או בחזיון, ממילא הוא חייב להגביל עצמו למימד העבר בלבד, שהרי אין ניסיון בעתיד. כל הרגשה או אירוע חייבים קודם להתרחש לפני שאפשר לקרוא להם ניסיון. ויוצר, באם רצונו להיות ריאליסט, אינו יכול לתאר בלא לחוש קודם את שהוא מתאר; על כן אין מימד זמן העתיד משחק תפקיד מכריע אצל פוקנר. שהרי העתיד הוא חשיבה — לא ממשות.

טרוניה רגילה על פוקנר היא כי על ידי שלילת העתיד מן האדם שולל הוא ממנו אף את הרצון התפשי, ועל כן גישתו היא פטליסטית: "פרחטט ופוקנר בפשטות שללו את קיומו. הם שללו ממנו (מן הזמן) את העתיד, כלומר, את ערך המעשים והחופש... ובאשר לגבוריו של פוקנר, לעולם אין הם מביטים קדימה. האיבוד לדעת העתיד להתרחש, המטיל צלו על יומו האחרון של קונטיין, אינו אפשרות אנושית — קונטיין אינו תופש אף לרגע את קיום האפשרות שלא יאבד עצמו לדעת". (ו. פ. סארטר על "The Sound and the Fury").

והדבר נכון לא רק לגבי ספר זה אלא לגבי כל יצירתו של פוקנר. לשם מה באה הכחדה מחלטת זו של מימד העתיד?

פוקנר הבין שלעתיד אין כל חלק ממשי בחיי האדם, כיון שהוא רק תפישה, תקווה העלולה להתגשם או שלא להתגשם. דומה התקווה... כגפרור שנדלק ואינו מניס את האפלה אלא חושף את נוראותיה, ניצוץ חלוש ואור המגלים לדקה את הדרכים הריקות, את השלילה הבלתי פוסקת ובלתי מופרעת של האדמות הכהות והשוממות ("Knight's Gambit"). לגבי פוקנר אין דבר מתממש עד שהפך עבר, עבר שהאדם יכול לחשוב עליו או לבכותו. עד אז אין הדבר קים למעשה; אין להתחשב בו. ואותה גישה חלה גם לגבי ההווה שהיא תוהו ובוהו ובלתי מובן עקב מהירות האירועים שבו. רק משאתה תושב בו, תופש את חשיבותו — יש לו משמעות כל שהיא — אך אז הפך כבר לעבר. אין זה נכון שפוקנר הוא פטליסט; רק מתוך ריאליזם שבו אין הוא מתחשב בעתיד או בהווה. בשבילו קים רק העבר המאוכל. שהרי תקות האדם מונחת בעבר: האדם אינו יכול ואינו רוצה בשינוי עתידו; „בסיכום, האדם מוזהר בעונש של איבוד לדעת אינטלקטואלי... שלא לשנות את גורלו ולהמירו בגורל אחר. אדם המסרב לקבל על עצמו את תנאי החיים מוכר את נשמתו" (בודלייר). אולם האדם הרי מעונין למנוע את עתידו מלהתרחש, לשנותו כרצונו בלא שיקרהו 'איבוד לדעת אינטלקטואלי' וזאת הוא יכול לעשות רק במימד זמן העבר. מימד זה הוא היחידי הנתון להשפעתו של האדם; הוא יכול לשכוח או לזכור בהתאם לתת-הזכרתו.

נקח לדוגמא אדם שאשתו מתה עליו. כדי להפיג את הדכדוך שעובדה זו גורמת אפשריות שתי גישות: זו הרגילה האומרת — יתחתן שוב וימצא את אשרו, או ימצא עיסוק שיספקו. גישה שנייה, זו של פוקנר, טוענת שאין להתחשב באפשרות זו. אומר סארטר: על ידי כך דוחה פוקנר אפשרות של חופש עצמי. ולא היא, שכן פוקנר ישאל עצמו — מי אומר שבאשה שניה או בעיסוק כלשהוא ימצא אותו אדם ספוק ושיכחה ואושר? אלא, אומר הוא, אותו אדם יכול לשכוח את העובדה שאשתו מתה. „רואה אתה? כל שאתה צריך לעשות עתה הוא לשתוק ולהקשיב. או אף לא להקשיב אם אינך רוצה בכך. ואף לא לזמן רב, ואחרי-כך נוכל כולנו ללכת ולישון ולכבות את האור. ואז לילה. חשכה. אפילו שינה אולי, ובאותה זרוע בה אתה מכבה את האור ומכרבל סביבך את השמיכה אתה דוחה ממך לנצח את טמפל קרייק, ואת כל מה שעשית עימה, ואת ננסי מנינגו ואת כל מה שעשית עימה; אם בכלל אתה מתעתד לעשות עימה דבר אם בכלל יש חשיבות כולשהי לעובדה אם תעשה דבר ואם לאו, דבר מכל זה לא יפריענו עוד" ("Requiem for a Nun").

אם יורד גשם ואתה לא תדע על כך — הרי לך מציאות בלא גשם אף כי הגשם יורד. ואילו לשני, העומד בגשם, מציאות שונה. שני סוגי מציאות, ומי יאמר מהי הנכונה? אומר פוקנר: זו הדרך היחידה להימלט מפטליוס. למעשה אין זו הימלטות, כי אם הכחשת עצם אפשרות קיומו של הדטרמיניזם. ב" As P Lay Dying" נראה אותו אירוע, אותה מציאות, דרך עיניהם, וממילא דרך עולמם, של הווים רבים והתוצאה — כמספר ההווים כך מספר המציאויות הנפרדות שנוצרות.

נטענת בדרך כלל הטענה שגבוריו של פוקנר גורלם חרוץ מראש. הדבר נכון רק בחלקו. גורלם חרוץ אך לא בגלל חוסר חופש. פוקנר נזכר: כל שהוא מתאר כבר עבר ואירע, ופוקנר נזכר בו בלבד, ומכאן הרושם הנוצר שגורל הגבורים חרוץ מכבר. ואין כלל לטעון כלפיו, שכן אין פוקנר יכול לשנות את שאירע ונתרחש. כך ב" Light In August" מתחיל הספר בסוף שלשלת האירועים (שריפת הבית), ושב וחוזר אחורנית, וטכניקה זו של שיחזור היא המולידה את הרושם של גורל קבוע ומוטל מראש.

כיצד משפיעה תפישת זמן זו של פוקנר על דרך יצירתו לפרטיה? אקח לדוגמא את "The Hamlet". בבקורתו על פוקנר משהו סארטר את יצירתו לנחבלה הקלסית, וטוען שההבדל הוא בכך שהנחבלה הקלסית סובבת על ציר של הסתבכות-מאורעות מסוימת: רציחתו של קרמוזוב הזקן, פגישתם של אדוארד וברנרד וכו'. ציר ומרכזי זה, כך אומר סארטר, חסר בספריו של פוקנר "The Hamlet" הוא דוגמה טובה לכך: אין כל נושא מרכזי או שואה או שיא שאליהם שואף היוצר להגיע. זהו ספור פשוט ונטול דרמטיות על מקום שהוא "...חלק אדמה עשירה של קרקעית נהר השוכנת עשרים מילין דרומית-מזרחית לג'פרסון. מוקף גבעות ומרוחק, תחום ועם זאת ללא-גבולות..." הספור מתאר כפר שמשפחת סנופס מציפה אותו, משנה את אורח חייו ונוטלת לעצמה שררה בו. אין כל זה קורה לפתע — הם ישנם, הם מצויים, חרישיים וחורשי מזימות.

במשפחת סנופס מעצב פוקנר את התגלמות הרע. זאת יש להסיק משתי התרחשויות: אאב סנופס, ראש המשפחה, נורה על ידי קולונל סרטוריס. אאב סנופס המופיע מאין, חסר עבר וחסר רקע; לפתע הוא שם, קים כגשם או כזריחת החמה. "לרגע היתה הדרך ריקה ורגע שלאחריו עמד האיש לצדה..." ולא רק שהוא נטול עבר אלא שהוא גם בא בהתנגשות עם סרטוריס, המסמל מסורת; מסורת שהיא עצמה מסמלת את העבר החי בזכרון האנושי. וכפי שראינו הרי אין לגבי פוקנר כל חיים בלא עבר. מימד זמן העבר הוא המחזיק את המין האנושי ומונעו מהתפוררות. סנופס נלחם בכל המימד הזה, במימד

העבר, מתוך שאיפה להרס. סנופס ירוע גם כשורף אסמים. ובכן, סנופס מתנבל למין האנושי בשתי דרכים: הריסת הבטחון השכלי (העבר) והריסת אמצעי הקיום הפיזיים (האסם).

בספרו זה, "The Hamlet" מעצב פוקנר שלושה טפוסים של אנשים בלתי נורמלים: יולה, ארמסטיד המשוגע, והאידיוט — כל השלושה משונים ומעוותים בגלל פגמים במימד הזמן. ליולה אין עתיד מפני שאין לה ענין בו. בשבילה קימים רק העבר וההווה המסוכסך וחסר השלד: "דומה היה שאפילו בילדותה ידעה כבר שאין ברצונה ללכת למקום כולשהו, שכל דבר חדש או מיוחד יחסר ממילא בסופה של כל התקדמות": "כל מקום דומה למישנהו בכל מקום שהוא". אין יולה חיה — היא קימת בלבד.

האידיוט הוא אידיוט, כיון שבשבילו אין הזמן קיים כלל ועיקר. שלא כמו כריסטמס ב" "Light In August" אין הוא מנצח את הזמן ומשחרר את עצמו. בעיית הזמן אינה — בפשטות — קימת עבורו, ואין הוא מבחין בתחומים שבין הווה, עבר או עתיד. על כן — הוא אידיוט החי אינסטינקטיבית בלבד. הוא מתאהב בפרה. מתוך שהוא חי ללא זמן אין בלבו הפחד מפני סיום החיים, מפני הישמדותו ללא זכר. מתוך שאין קים בו אותו פחד, אין הוא מתאווה לנשים, שכן אינו שואף לחזור וליצור את דמות דיוקנו בצאצאיו.

ארמסטיד משוגע מתוך שנתפס למימד ההווה בלבד: הוא ממשיך לחפור בחפשו את האוצר ללא תכלית ולא סבה. ההבר היחידי השומרו מההיפכות לאידיוט היא העובדה שקים היה אצלו מימד העבר, זכרונות ותאוות. אף כי הוא איבדו. בסיכום, אין אדם יכול לחיות מחוץ לזמן ולשמור על שלימותו השכלית. כל זה יואיל, כמדומני, להסביר את דרך כתיבתו של פוקנר; שכן אין פוקנר כותב — הוא זוכר, חולם. זו הסבה שכמעט כל ספריו (מלבד למשל "As I Lay Dying" כתובים בעבר. זו הסבה שכל המתרחש כבר קרה ונסתיים והוצב. פוקנר אך כותב כל זאת מחדש, מתוך ידיעת הסוף, בעצב שמקורו חוסר הברירה. ספריו הם התגלמות חלומות המין האנושי; חלומות ככלי שבו מזדקקים הזכרונות. זו גם הסבה מדוע יצירותיו גרושות בפרטים זעירים: שהרי כך עובד הזכרון האנושי. הוא, פוקנר, מאמין שהאדם מכיר ויודע את המתרחש בכל מקום ובכל זמן של חייו, וללא שסתומי הבטחון לא יכול היה להתקיים; לא היה מוצא ומארגן את הסדר המלאכותי על פיו הוא ממיין פרטים אלו לפי מדת חשיבותם לגביו. פוקנר סילק שסתומים אלה, וחשף את הווייתו לקליטת כל מהומת הפרטים של הזמן, ועל כן העובדה שסנופס עונד עניבת פרפר חשובה כעצם עובדת קיומו. כלומר, לפרטים אלה

יש אותה חשיבות קוסמית כלפרטים המשתייכים במישרין לעלילה. יצירותיו של פוקנר הן כבצל שככל שתקלף קליפותיו תגלה חדשות מתחתיהן ולגלעין לא תגיע. כך גם הזכרון ביצירתו מגוע על ידי אסוציאציות, ואין בו הגיון מעשי. אין רעיון מרכזי; שכן אין נימוק לעבודותיו של פוקנר כמו שאין נמוק לחלום — הן פשוט קימות.

וכפי שחלומות נפתרים בעזרת סמלים כך גם ספריו של פוקנר. יש והגישה אליהם חיבת להיות גישה פסיכואנליטית.

כשפלם סנופס מתבסס בכפר והכול מכירים בכוחו, הוא מביא מטקסט עדר סוסים פראים. לכאורה אין בכך אלא עסקה מסחרית גרידא. האכרים קונים את הסוסים הפראים והקטנים, אך כאשר הם מנסים לשים עליהם מוסרות מורד העדר, מתפזר בכפר, ולאחר-מכן נעלם. משמעותו של מאורע זה אינה ברורה. סוסים מופיעים לרוב בספריו כשהם מרוסנים, מאולפים ולפתע — סוסיו של סנופס שאין לרסנם. הדבר מתבהר משאנו מבינים מה פרושה של המלה סוס ומה היא מסמלת: „סוס” הוא אבי-טיפוס המצוי רבות במיתולוגיה ובספורי עם... על כן ברור ש’סוס’ משמעותו שוה ל’אם’ בסטיה קלה של הכונה. האם מסמלת חיים כמקורם והסוס — החיים הבהמתיים של הגוף. (יונג) (וכך גם דעתו של שטקל: „הסוס מסמל את כח החיים, אנרגיה ואון חייתיים ומכאן — כוח גברא“). ועתה ברורה לנו התמונה — הסוסים מסמלים את החיים הבהמתיים של הגוף — את התאוות.

לא רק ל’חלומותיו’ של פוקנר יש לגשת בדרך מיוחדת, כי אם גם לסגנונו. פוקנר מרבה להשתמש במלים בנות מובן שוה: „הוא שמר שהסגנון יהיה טהור ושלם ושלא יהיו בו שינויים ושלא יחולל...” בדברו על כך טוען אופאולי שהנמוק לכתיבה זו הוא שאין פוקנר יודע בעצמו מה ברצונו לאמר. ולא היא. אין כונת פוקנר להשתמש במלה המתארת בפשטות ובבהירות שלשלת מאורעות או מעשים. הוא רוצה, כי אף נרגיש את שהוא מתאר. הוא שב וחוזר לתכניו כדי להכריח את הקורא להתעכב. על כן אין סגנונו נקי מחזרות או אף מבילבול תאריכים. אולם זאת, לדעתי, עושה הוא במתכוון, שהרי הוא הזיכרון האנושי העלול לשכוח או להיות בלתי ברור. הוא חייב לכתוב כך, כדי שנרגיש שאנחנו איננו רק קוראים, כי אם גם זוכרים. אין חשיבות לשאלה מי גרם להתרחשות מסוימת — שכן הגורם עצמו לא ידע זאת — שהרי תוצאותיה בעתיד היו ועדין לא נולדו. יש חשיבות רק לאשר קרה אחר כך, בעבר.